

การแบ่งสมัยของภาษาไทย

ปัญหาในการแบ่งสมัยของภาษาไทย

ในการศึกษาความเป็นมาของภาษาไทยนั้น มีหลักฐานซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรไทย ที่เก่าที่สุดได้แก่ จารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. 1826 ซึ่งจารึกในสมัยสุโขทัย เราจึงน่าจะถือว่าสมัยที่หนึ่ง ภาษาไทยทั้งต้นในตอนนี้แล้วสืบลงมาถึงสมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ โดยลำดับ แต่เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว ผู้เขียนเห็นว่าไม่อาจแบ่งภาษาไทยออกเป็นสมัยต่าง ๆ ได้โดยง่าย ๆ ตามสมัยทางประวัติศาสตร์ได้ แม้เราจะยอมรับว่าภาษาสมัยกรุงสุโขทัยนั้น เก่ากว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาตามเวลาทางประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็อาจทำให้เราสรุปได้ว่า ภาษาสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นสืบเนื่องมาจากภาษาสมัยกรุงสุโขทัย ยิ่งพูดถึงภาษาสมัยกรุงศรีอยุธยากับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ปัญหาการแบ่งสมัยทางภาษาก็ยิ่งยากขึ้นอีก [ในวิทยานิพนธ์นี้ เนื่องจากผู้เขียนประสงค์จะศึกษาการใช้ภาษาร้อยแก้วในสมัยอยุธยา จึงจำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาให้แน่นอนเสียก่อนว่า "สมัยอยุธยา" นั้นเริ่มตั้งแต่เมื่อใดและสิ้นสุดลงเมื่อใด การแบ่งสมัยของภาษาจะกำหนดด้วยศักราชไม่ได้ เพราะภาษาไม่ใช่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน ต้องค่อยเป็นค่อยไป กำหนดเวลาของสมัยของภาษาจึงเป็นสิ่งที่บอกได้โดยประมาณเท่านั้น ในการแบ่งสมัยของภาษาไทยนี้ ผู้เขียนถือเอาภาษาร้อยแก้วเป็นหลัก เพราะเป็นภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันเป็นสามัญมากกว่าภาษาร้อยกรอง ก่อนที่จะกำหนดสมัยของภาษาร้อยแก้วสมัยอยุธยา ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นขอบกรอบในการใช้สมัยทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องแบ่งสมัยทางภาษาเสียก่อน และในบทนี้จะได้เสนอว่าสมัยของภาษาไทยนั้นควรแบ่งอย่างไร

สมัยทางภาษากับสมัยทางประวัติศาสตร์

ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ เป็นความเปลี่ยนแปลงในด้านเหตุการณ์ และถ้าเหตุการณ์นั้นมีความสำคัญมาก อาจเป็นเครื่องกำหนดการเปลี่ยนสมัยทางประวัติศาสตร์ได้ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนสมัยทางประวัติศาสตร์ อาจเกี่ยวข้องกับ ความเปลี่ยนแปลงทางภาษาหรือไม่ก็ได้ เช่นการที่ไทยติดต่อกับฝรั่งมากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในภาษาไทยได้ เป็นต้นว่า มีการรับคำภาษาฝรั่งคำนั้น ๆ มาใช้ และการบัญญัติศัพท์เกี่ยวกับวิทยาการตะวันตก เป็นต้น¹ แต่สมัยทางประวัติศาสตร์ ก็ยังคงเป็นสมัยรัตนโกสินทร์อย่างเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนการที่กรุงสุโขทัยตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา ทำให้เกิดการเปลี่ยนสมัยประวัติศาสตร์จากสมัยสุโขทัยมาเป็นสมัยอยุธยา แต่มิได้ทำให้ภาษาสุโขทัยเปลี่ยนไปเลย ดังนั้นเราจึงถือแน่นอนไม่ได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางภาษาเสมอไป การกำหนดสมัยของภาษาโดยถือสมัยทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก จึงไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง

การกำหนดสมัยทางภาษานั้นควรพิจารณาจากตัวภาษาเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ภาษาจะเปลี่ยนสมัยก็เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางภาษาเกิดขึ้น แต่ความเปลี่ยนแปลงทางภาษา เป็นสิ่งที่ค่อยเป็นค่อยไป ผู้ที่เป็นเจ้าของภาษามักไม่รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของภาษา จะเห็นได้ชัดเมื่อเราพิจารณาภาษาซึ่งเปลี่ยนแปลงมาแล้วเป็นเวลานานนับสิบ ๆ ปีขึ้นไป และความเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่จะทำให้แบ่งสมัยของภาษาได้นั้น นาน ๆ จึงจะมีขึ้นสักครั้งหนึ่ง เช่นความเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยที่เป็นผลเนื่องจากการติดต่อกับคนตะวันตก ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น ถ้าความเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นไปอย่างช้า ๆ ก็ไม่จำเป็นต้อง

¹ วัลยา วิมลทะเลพ, "การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ ส่วนวน และลำดับของคำในภาษาไทย สมัยรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2513), หน้า 157-90.

แมงสมัย เพราะส่วนที่เปลี่ยนแปลงมีเพียงเล็กน้อยไม่พอให้เห็นความแตกต่างได้ แต่สมัยใดความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเร็ว และองค์ประกอบของภาษา เช่น เสียง คำ สำนวน หรือคำศัพท์ของคำ เป็นต้น เปลี่ยนแปลงมาก ก็พอจะชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของภาษาสมัยนั้น ๆ จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้ทำให้เราแบ่งภาษาออกเป็นสมัยต่าง ๆ ได้

สมัยของภาษาไทย

เท่าที่มีหลักฐานเป็นคำหนังสืออยู่นั้น ภาษาไทยสมัยแรกที่เราจะศึกษาได้ก็คือภาษาไทยสมัยสุโขทัย (ตั้งแต่จารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้นมา) และสมัยที่สองได้แก่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่สมัยแรกกับสมัยที่สองนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะภาษาที่เรียกกันว่าสุโขทัยและภาษาที่เรียกกันว่าอยุธยานั้น เป็นภาษาที่ต่างกันแคบดินและแคบเวลา สุโขทัยเป็นไทยฝ่ายเหนือ อยุธยาเป็นไทยฝ่ายใต้ แม้จะยอมรับว่าภาษาสมัยอยุธยาเป็นภาษาสมัยหลัง แต่ก็ไม่มีหลักฐานว่าภาษาสมัยอยุธยาเปลี่ยนแปลงมาจากภาษาสมัยสุโขทัย และแม้ว่ากรุงสุโขทัยจะมีได้เป็นราชธานีแล้ว ชาวสุโขทัยก็ยังคงพูดภาษาเดิมอยู่มิได้เปลี่ยนมาพูดภาษาของชาวอยุธยา ฉะนั้นถ้าจะศึกษาลักษณะของภาษาแล้วก็ต้องแยกศึกษาภาษาสุโขทัยสายหนึ่ง และภาษาอยุธยาอีกสายหนึ่ง

การที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่ถึง 417 ปี น่าจะเป็นแหล่งวิทยาการของสมัยนั้นด้วย แต่ก็น่าเสียดายที่หนังสือเก่าสมัยอยุธยามีเหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันน้อยนัก หลักฐานที่เหลืออยู่จึงไม่มีน้ำหนักพอที่จะให้เราแบ่งสมัยภาษาย่อยออกไปอีกได้ จนดูเหมือนว่าช่วงเวลา 417 ปี นั้น ภาษาอยุธยาไม่เปลี่ยนแปลงเลย แต่ถ้าจะพิจารณาทุกรายละเอียดปลีกย่อยแล้วก็พอจะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง ดังจะไดกล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป

ถ้าเราจะกำหนดภาษาสมัยอยุธยาว่ามีระยะเวลา 417 ปี ก็เท่ากับเป็นการใช้สมัยทางประวัติศาสตร์กำหนดสมัยทางภาษา ได้ชี้ให้เห็นแต่ต้นแล้วว่าไม่ใช่เกณฑ์ที่พึงยึดถือในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนจึงกำหนดสมัยภาษาตามความเปลี่ยนแปลงทางภาษา การที่ผู้เขียนไม่ถือว่าภาษาสมัยอยุธยาสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2310 อันเป็นปีที่เสียกรุงศรีอยุธยา และไม่

กำหนดว่าภาษาสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2325 อันเป็นที่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกครองราชย์ ก็เพราะแม่เราจะย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาอยู่ที่กรุงเทพฯ พระมหานคร แต่ผู้ซึ่งมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็คือคนอยุธยาเสียส่วนมาก และการย้ายสถานที่อยู่ไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้คนเปลี่ยนภาษา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งดำรงพระชนม์ชีพอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เคยทรงใช้ภาษาอย่างไร เมื่อมาอยู่กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์แล้วก็ยังคงทรงใช้ภาษาเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง ถ้าคิดว่า การย้ายราชธานีทำให้ภาษาเปลี่ยนไปแล้วไซ้ ก็ต้องเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้นทรงใช้ภาษาถึงสามสมัย คือ สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ถึงสามสมัย ภาษาสมัยรัตนโกสินทร์จึงเป็นภาษาที่สืบทอดมาจากภาษาสมัยอยุธยาไม่มีขาดตอน ปัญหาที่สำคัญก็คือ ภาษาสมัยอยุธยาสิ้นสุดลงเมื่อใด และภาษาสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นเมื่อใด

ผู้เขียนมีความเห็นว่า เราน่าจะถือว่าภาษาสมัยอยุธยาสิ้นสุดลงในสมัยรัชกาลที่ 3 และภาษาสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ทั้งนี้โดยถือเอาความเปลี่ยนแปลงทางภาษาเป็นหลักในการแบ่ง คือในสมัยรัชกาลที่ 4 รัชศัพท์ภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก การรับศัพท์ภาษาอังกฤษมาใช้ในภาษาไทยนี้ นางสาววิद्या วิมุกตะลพ ไท่กลาวไว้ว่า

... การเขียนคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเริ่มปรากฏมากในภาษาสมัยรัชกาลที่ 3 ในระยะแรกคือในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 มีข้อน่าสังเกตคือ ในระยะนี้ยังไม่ค่อยมีคำซึ่งเป็นศัพท์บัญญัติในภาษาไทยที่จะใช้ให้ตรงตามภาษาอังกฤษ แต่มีคำที่ใช้เป็นคำทับศัพท์ อาจเป็นเพราะคำภาษาอังกฤษส่วนมากที่นำมาใช้เป็นข้อ

เมือง ข้อคน ข้อตำแหน่ง... 1

นอกจากหลักฐานทางภาษาดังกล่าวแล้วยังมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าภาษาในระบะนั้นเปลี่ยนแปลงมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์ไว้ในเรื่องจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีว่า

แต่ข้าพเจ้ายืนยันไควาหนังสือฉบับนี้ไม่มีความเท็จเลย ความที่เคลื่อนไหวคลาคลั่นควยลึบข้าง ควยทราบผิดไปข้าง เรียงลงไม่ถูกเป็นภาษาไม่สุแจ่มแจ่มบาง ทั้งวิธีเรียงหนังสือในอายุชั้นนั้นไม่สู้จะมีเครื่องมือสำหรับเขียนบริบูรณ์และคล่องแคล่วเหมือนอย่างทุกวันนี้ ถ้าจะเขียนหนังสือแล้วคิดนาน ๆ บรรจุความไต่แนในวรรคหนึ่งแล้วจกลงไป ผู้ใดแต่งหนังสือให้สั้นและให้จุความไต่มาก ผู้นั้นแต่งหนังสือดี ไม่เหมือนอย่างเวลานี้ที่เขียนหน้ากระดาษหนึ่งได้ใจความสักบรรทัดเดียวมีแต่ "เอกซม" "เพื่อนมนุษย์" "โดย" อะไรต่าง ๆ เต็มไปทั้งหน้ากระดาษ อีกประการหนึ่ง ภาษาในรัชกาลที่ 4 เปลี่ยนจากภาษาใน 3 รัชกาลก่อนมากนัก ครันตกมาถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ยิ่งเปลี่ยนเร็วหนักขึ้นอีก ผู้ที่จะอ่านหนังสือโดยความคริตรองกลับน้อยลงไปควยเหตุหลายอย่าง จนถึงนักเรียนชั้นใหม่ ๆ จับไปอ่านหนังสือเก่าซึ่งเขียนใน 3 รัชกาลแรก ไม่เข้าใจ และไม่พยายามที่จะอ่านควยเห็นว่าเรอรางมงาม ไม่มีความรู้บริบูรณ์เหมือนเดิวนี่... 2

¹ วัลยา วิมุกตะละพ, "การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และคำศัพท์ของคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2513), หน้า 157

² กรมหลวงนรินทรเทวี, จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี, (พระนคร : ม.ป.ท., 2501), หน้า 61 - 62.

จากข้อความดังกล่าวนี้ย่อมจะเห็นได้ว่า ภาษาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยรัชกาลที่ 3 อย่างมาก จนคนในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งอยู่ในระยะเวลาใกล้เคียงกันที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ยิ่งรู้สึก และมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของภาษาดังกล่าว และความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คงจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับศัพท์ภาษาอังกฤษมาใช้นั่นเอง

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นในเรื่องการแบ่งสมัยของภาษาไทยดังนี้ คือ ประการแรก ภาษาสมัยแรกคือสมัยสุโขทัยนั้นควรแยกศึกษาเฉพาะ เป็นภาษาถิ่นหนึ่งต่างหาก ประการที่สอง ภาษาสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ อาจศึกษาได้ในด้านความเปลี่ยนแปลงของภาษา โดยแบ่งออกเป็นภาษาสมัยอยุธยา เริ่มตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา (เพราะก่อนหน้านี้เราไม่มีหลักฐานพอ) จนถึงสิ้นสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และภาษาสมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรกเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ส่วนที่ว่าควรจะสิ้นสุดสมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรกเมื่อใดนั้นเป็นเรื่องที่ต้องวิจัยกันมากกว่านี้ และอาจต้องรออีกนับสิบ ๆ ปีกว่าจะเห็นลักษณะอันจะทำให้เราแบ่งสมัยของภาษาสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไปได้ การแบ่งสมัยของภาษาไทยที่ผู้เขียนใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จึงเป็นเพียงข้อเสนออันจะเป็นแนวทางสำหรับศึกษาภาษาสมัยสุโขทัยอย่างหนึ่ง เป็นการหาจุดเริ่มต้นของภาษาสมัยรัตนโกสินทร์อย่างหนึ่ง และประการสุดท้าย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาภาษาร้อยแก้วสมัยอยุธยา ซึ่งผู้เขียนจะได้วิจัยในบทต่อ ๆ ไปในวิทยานิพนธ์นี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย